

BOFIT Policy Brief
2014 No. 4

Heli Simola ja Laura Solanko

Kaasu jälleen kiistakapulana Venäjän
ja Ukrainan välillä

EUROJÄRJESTELMÄ
EUROSYSTEMET

Suomen Pankki, BOFIT
Siirtymätalouksien tutkimuslaitos

BOFIT Policy Brief
Päätoimittaja Juuso Kaaresvirta

BOFIT Policy Brief 4/2014
10.4.2014

Heli Simola ja Laura Solanko:
Kaasu jälleen kiistakapulana Venäjän ja Ukrainan välillä

ISSN 2342-205X (online)

Suomen Pankki
BOFIT – Siirtymätalouksien tutkimuslaitos

PL 160
00101 Helsinki
Puh: 010 831 2268
Fax: 010 831 2294
bofit@bof.fi

www.bof.fi/bofit

Tässä julkaisussa esitetyt mielipiteet ovat kirjoittajan omia eivätkä välttämättä edusta Suomen Pankin kantaa.

Sisällys

Tiivistelmä	3
Gazprom ilmoitti roimista hinnankorotuksista	4
Kiistan kärjistyminen uhka Ukrainalle, mutta ongelmallista myös Gazpromille	4
Välittömät vaikutukset EU-maihin vähäiset	5

Heli Simola ja Laura Solanko

Kaasu jälleen kiistakapulana Venäjän ja Ukrainan välillä

Tiivistelmä

Talousvaikeuksissa kamppaileva Ukraina pelkää Venäjän sulkevan kaasuhanat, jollei se pysty maksamaan Gazpromin vaatimaa korkeampaa hintaa, mutta kaasukiistan kärjistyminen ei olisi helppoa Gazpromillekaan. EU:lle mahdollisten lyhytaikaisten maakaasun toimitushäiriöiden vaikutukset lienisivät tällä hetkellä varsin vähäiset.

Gazprom ilmoitti roimista hinnankorotuksista

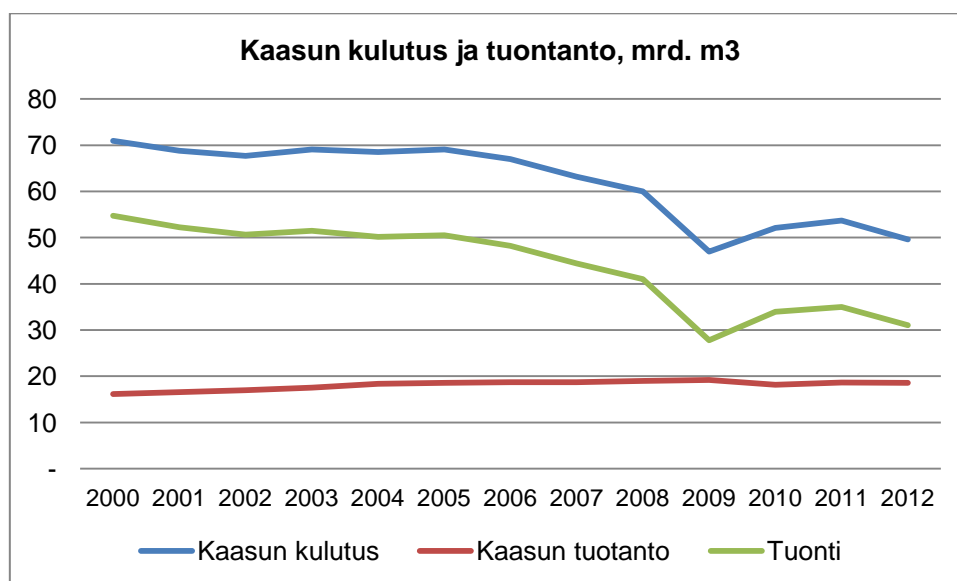
Venäläinen kaasuyhtiö Gazprom ilmoitti huhtikuun alussa nostavansa Ukrainaankin toimitettavan kaasun hinnan 485 dollariin/1000 m³, kun se alkuvuonna oli 268,5 dollaria/1000 m³. Gazprom päätti peruuttaa aiemmin myönnettyt alennukset Ukrainan kaasuyhtiö Naftogazin 2,2 mrd. dollarin maksurästien vuoksi. Ukrainalta nyt veloittettava hinta on huomattavasti korkeampi kuin Gazpromin EU-mailta veloittamat hinnat; esimerkiksi Saksa on tänä vuonna maksanut kaasusta keskimäärin 380 dollaria/1000 m³.

Gazpromin mukaan uusi hinta perustuu Gazpromin ja Naftogazin vuonna 2009 solmimaan kymmenvuotiseen sopimukseen, jossa Ukrainalle myytävän maakaasun hinta määräytyy mm. öljyn markkinahinnan pohjalta. Viime vuosina todellinen hinta on kuitenkin viime kädessä neuvoteltu poliittisten päätöksentekijöiden kesken, ja siihen ovat vaikuttaneet monet erilaiset tekijät, kuten Gazpromin maksamat korvaukset kaasun kauttakulusta ja maakaasuväyrysten käytöstä sekä Sevastopolin laivastotukikohdan vuokrasopimus.

Kiistan kärjistymisen uhka Ukrainalle, mutta ongelmallista myös Gazpromille

Ukraina on ilmoittanut, että se ei pysty maksamaan noussutta kaasulaskuaan ilman ulkopuolista rahoitusta. Venäjältä tuotava kaasu muodostaa noin viidenneksen Ukrainan koko energiankulutuksesta ja noin 60 % maakaasun kulutuksesta (Kuvio 1). Loput kuluttamastaan kaasusta Ukraina tuottaa itse, pääosin Itä-Ukrainassa sijaitsevilla Harkovan ja Poltavan alueilla. Ukrainassa kulutetusta maakaasusta puolet käyttävät kotitaloudet ja julkinen sektori, jotka voivat ostaa kaasua huomattavasti edullisemmalla hinnalla valtion tuella. Nyt Ukraina pelkää Venäjän katkaisevan kaasutoimitukset, kuten se teki vuosien 2006 ja 2009 hintakiistojen yhteydessä.

Kuvio 1. Ukrainan maakaasun kulutus ja tuontitarve ovat supistuneet merkittävästi

Lähde: BP 2013

Tilanne ei kuitenkaan ole yksinkertainen myöskään Gazpromin kannalta, sillä Ukraina on yksi sen suurimmista asiakkaista. Eräiden analyttikkoarvioiden mukaan jo ilmoitetut hinnankorotukset voisivat jopa vähentää Gazpromin Ukrainan-myyntin arvoa, koska ne supistaisivat kysyntää niin voimakkaasti. Lisäksi jos Gazprom keskeyttäisi kaasun myyntin Ukrainalle, voisi siitä aiheutua ongelmia myös sen Ukrainan kautta kulkeville toimituksille EU-maihin ja Turkkiin, kuten vuosina 2006 ja 2009 tapahtui. Noin kolmannes Gazpromin myyntin volyyminä ja noin puolet sen tuloista muodostuu viennistä näihin maihin.

Välittömät vaikutukset EU-maihin vähäiset

Maakaasun osuus EU-28:n primäärienergiankulutuksesta on runsas viidennes, ja Venäjän-tuonnin osuus kaasun kulutuksesta samaa luokkaa. Siten EU-28:n primäärienergiankulutuksesta noin 5 % on peräisin venäläisestä maakaasusta, josta vajaa puolet kuljetetaan Ukrainan kautta. Tällä hetkellä EU-maiden varastoissa on noin kahden kuukauden käyttöä vastaava kaasumäärä, LNG-tuontiterminaalit ovat vajaakäytössä, eikä lämmityskautta ole enää kovin paljoa ole jäljellä (Taulukko 1). Siten lyhytaikaiset häiriöt kaasuntuonnin saatavuudessa Venäjältä tuskin aiheuttaisivat huomattavia hankaluuksia useimmille EU-maille. Mikäli tuonti häiriintyisi pidemmäksi aikaa, merkittäviä ongelmia saattaisi tulla vasta seuraavan lämmityskauden alussa (loka-marraskuu).

Maiden väliset erot ovat kuitenkin melko suuria ja erityisesti itäisen Keski-Euroopan kaukolämmitys sekä kotitalouskaasu on EU-maissa vaikeimmin korvattava maakaasun käyttömuoto. Lisäksi itäiseen Keski-Eurooppaan venäläinen kaasu tuodaan lähes täysin Ukrainan kautta. Siten EU-maista kaikkein haavoittuvimmassa asemassa Ukrainan kauttakulkutuonnin häiriöille ovat Slovakia, Unkari, Tshekki ja Bulgaria. Slovakia ja Unkari ovat kuitenkin viime vuosina rakentaneet kaasuputkiston vastakkaisvirtausmahdollisuuden (reverse flow), eli kaasua voidaan tarvittaessa tuoda Saksasta näihin maihin.

Kaikki Suomessa kulutettu maakaasu tuodaan Venäjältä, mutta omaa erillistä putkea pitkin. Lisäksi maakaasu ei ole Suomen energiankulutuksen kannalta valtavan kriittinen polttoaine, sillä sitä ei juurikaan käytetä kotitalouksissa ja laitospöytäkäytössä on mahdollista siirtyä korvaavan polttoaineen käyttöön. Myös Baltian maihin kaikki maakaasu tuodaan suoraan Venäjältä, mutta polttoaineena maakaasu on Baltian maissa huomattavasti Suomea tärkeämpi ja vaikeampi korvata. Muihin EU-maihin maakaasua tuodaan Venäjältä myös Valko-Venäjän kautta sekä Itämeren pohjassa kulkevaa Nord Stream -putkea pitkin.

Taulukko 1. Maakaasun osuus energiankulutuksessa vuonna 2012

	Maakaasun osuus energiankulutuksessa	Venäläisen maakaasun osuus energiankulutuksessa	Ukrainan kautta tuodun maakaasun osuus energiankulutuksessa	Kaasu-varastojen riittävyys huhtikuun alussa 2014, päivää*
Alankomaat	37 %	2 %	0 %	4
Belgia	25 %	11 %	0 %	15
Bulgaria	14 %	14 %	14 %	35
Espanja	20 %	0 %	0 %	19
Irlanti	31 %	0 %	0 %	n.a.
Italia	38 %	8 %	8 %	46
Itävalta	25 %	13 %	13 %	75
Kreikka	13 %	7 %	7 %	n.a.
Latvia	15 %	15 %	0 %	n.a.
Liettua	36 %	36 %	0 %	n.a.
Portugali	19 %	0 %	0 %	12
Puola	15 %	8 %	0 %	28
Ranska	16 %	3 %	1 %	25
Romania	36 %	16 %	6 %	n.a.
Ruotsi	2 %	0 %	0 %	0
Saksa	22 %	9 %	6 %	64
Slovakia	32 %	20 %	20 %	147
Suomi	10 %	10 %	0 %	0
Tanska	21 %	0 %	0 %	46
Tsekki	18 %	14 %	14 %	94
UK	35 %	0 %	0 %	11
Ukraina	39 %	21 %	-	n.a.
Unkari	40 %	20 %	20 %	60
Viro	10 %	10 %	0 %	0

* laskettu vuoden 2012 kuukausittaisesta kulutuksesta

Koottu eri lähteistä; Eurostat, BP, Gazprom, Gas Infrastructure Europe, Oxford Institute for Energy Studies.
(n.a. = varastodataa ei ole saatavilla)

- 2011 No 1 Laura Solanko: How to Liberalize a Thousand TWh Market? – Restructuring the Russian Power Sector
No 2 Maija Sirkjärvi: Suomen markkinaosuus Venäjällä on supistunut
No 3 Andrei Yakovlev and Olga Demidova: Access of firms to public procurement in Russia in the 2000s: before and after radical reform of regulation
No 4 Vesa Korhonen, Mia Hurta, Maija Sirkjärvi, Ilkka Salonen ja Iikka Korhonen: Venäjän integraatio maailmantalouteen
No 5 Sergey Vlasov: Russian fiscal framework: Past, present and future. Do we need a change?
No 6 Laura Solanko: Öljyntuottajamaiden elvytysvara on supistunut huomattavasti
No 7 Riikka Nuutilainen ja Laura Solanko: Metallien ja energian maailmankauppa kääntyi Kiinaan
No 8 Heli Simola: Suomi hyötyy Venäjän WTO-jäsenyydestä
- 2012 No 1 Risto Herrala, Juuso Kaaresvirta, Iikka Korhonen ja Jouko Rautava: Kiinan kasvava mahti maailmantaloudessa. BOFIT Kiina-tietoisku 2011
No 2 Heli Simola: Russian import statistics in the mirror of world exports
No 3 Seija Lainela and Alexey Ponomarenko: Russian financial markets and monetary policy instruments
No 4 Iikka Korhonen, Vesa Korhonen, Seija Lainela, Heli Simola ja Laura Solanko: Venäjän talouden uusi aika. BOFIT Venäjä-tietoisku 2012
No 5 Risto Herrala, Juuso Kaaresvirta, Iikka Korhonen, Mikael Mattlin, Jouko Rautava ja Heli Simola: Valta vaihtuu, mikä muuttuu? BOFIT Kiina-tietoisku 2012
- 2013 No 1 K.C. Fung, Hsiang-Chih Hwang, Francis Ng and Jesús Seade: International trade and production networks: Comparisons of China and greater China versus India and South Asia
No 2 Heli Simola, Laura Solanko ja Vesa Korhonen: Näkökulmia Venäjän energiasektoriin
No 3 Heli Simola, Laura Solanko and Vesa Korhonen: Perspectives on Russia's energy sector
No 4 Hubert Fromlet: The Chinese government debt – What do we know and what should be done?
No 5 Laura Solanko ja Lauri Vilmi: Globaalit energiamarkkinat murroksessa
No 6 Laura Solanko and Lauri Vilmi: The transformation of global energy markets
No 7 Andrei Yakovlev: Is there a 'new deal' in state-business relations in Russia?
No 8 Iikka Korhonen, Vesa Korhonen, Seija Lainela ja Laura Solanko: Venäjän kasvu vaatii muutakin kuin energiaa. BOFIT Venäjä-tietoisku 2013
No 9 Sergey Vlasov: Analysis of Russia's fiscal sustainability under the new fiscal rules
No 10 Heli Simola: Turkin talous – saadaanko kasvu kestäväälle pohjalle?
No 11 Juuso Kaaresvirta, Iikka Korhonen, Jouko Rautava, Heli Simola ja Laura Solanko: Kiina ja uudistusten aika. BOFIT Kiina-tietoisku 2013
- 2014 No 1 Jouko Rautava: Crimean crisis will cost Russia too
No 2 Jouko Rautava: Krimin kriisi on jo nyt tullut kalliiksi Venäjälle
No 3 Heli Simola: Tracing trade interdependency between EU and East Asia
No 4 Heli Simola ja Laura Solanko: Kaasu jälleen kiistakapulana Venäjän ja Ukrainan välillä